

Scott Hahn
Brandon McGinley

HET IS WAARDIG EN RECHT

Waarom de toekomst van de samenleving
afhankelijk is van ware godsdienst

uitgeverij
Betsaida

De Boog

Inhoud

1	Opium van het volk	7
2	Natuurlijke religie	17
3	Religie is een kwestie van rechtvaardigheid	25
4	Rechtvaardigheid is individueel en gemeenschappelijk	35
5	Religie vormt de samenleving	45
6	Er is geen ontkomen aan religie	55
7	Liberale samenlevingen zijn noodzakelijk seculier	65
8	Secularisme is afgoderij	75
9	De oorsprong en gevolgen van afgoderij	83
10	Secularisme is onrechtvaardig	93
11	Beschaving vereist ware religie	103
12	Ware religie integreert het leven van individuen	113
13	Ware religie geeft vorm aan gezinnen	123
14	Ware religie brengt eenheid in de samenleving	133
15	De toekomst van de beschaving hangt af van ware religie	143

HOOFDSTUK 1

Opium van het volk

Religie ... is de opium van het volk

Deze kernachtige uitspraak van Karl Marx is een van de meest befaamde en bewapende citaten ter wereld. Het is voor veel atheïsten een meesterlijk beknopte, heldere verachting voor georganiseerde spiritualiteit van welke aard dan ook. Voor veel anderen is het een bewijs voor Marx' intolerantie, een bevestiging dat er niets van waarde kan zijn in zijn denken. Beide kampen stemmen overeen dat de uitspraak het religieuze instinct afschildert als een intellectueel afstompend comfort van lieden die te eenvoudig zijn om de wereld begripen zoals ze is.

Natuurlijk is het waar dat Marx religieus geloof verafschuwde en het wilde uitroeien als onderdeel van de eindfase van de sociale evolutie: communisme. Zijn denken was echter een beetje ingewikkelder dan wat nu over het algemeen begrepen wordt. We kunnen dit zien in de context waaruit de 'opiumuitspraak' is gehaald: 'Religie is de zucht van het onderdrukte wezen, het hart van een harteloze wereld, en de ziel van ziellose omstandigheden. Het is de opium van het volk.'¹

Dat is andere koek, lijkt het. Marx beschrijft het religieuze instinct niet als een toevluchtsoord voor idioten, maar als een oase van menselijkheid in onmenselijke omstandigheden. Wellicht observeert hij – in weerwil van zichzelf – dat een volhardend en vertrouwend geloof in het goddelijke iets werkelijk goeds tot stand brengt voor individu en samenleving.

Maar Marx is tot in zijn binnenste een materialist. Hij ziet spiritualiteit dus wel als een balsem voor de wonden die het kapitalisme de arbeidersklasse heeft toegebracht, maar hij ziet dit niet als een teken in haar voordeel. Integendeel, het feit dat religieuze leerstellingen zoals goddelijke liefde, genade en liefdadigheid het lijden draaglijker maken, is volgens

¹ Karl Marx, *Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie Einleitung* (1844). Engelse vertaling: Karl Marx, inleiding op *Critique of Hegel's Philosophy of Right*, vertaald door A. Jolin en J. O'Malley, New York, Cambridge University Press, 1970, p. 171.

Marx precies de reden waarom die leerstellingen moeten worden uitgebannen; ze verblinden de arbeiders voor de uitbuiting die ze ondergaan.

Het religieuze instinct is voor Marx een wegversperring voor revolutie – en zodra die revolutie voltooid is, zal er geen behoefte meer zijn aan religie, omdat er geen structurele onderdrukking zal zijn om te verbeteren. Hier is de volgende alinea, die tamelijk opvallend is, ook al is ze volkomen verkeerd:

De afschaffing van religie als het *denkbeeldige* geluk van de mensen is de eis voor hun werkelijke geluk. Hen op te roepen om hun verzinsels over hun toestand op te geven is hen op te roepen om de toestand op te geven die verbeeldingen vereist. De kritiek van religie is dus, in beginsel, de kritiek op dat tranendal waarvan religie de *lichtkrans* is.²

Het epitheton ‘opium’, dat door verschillende denkers vóór en na Marx is toegepast op georganiseerde spiritualiteit, is dus nog steeds een scheldwoord – maar wel één die een beetje ingewikkelder is dan op het eerste gezicht lijkt. Ja, Marx beschouwt het religieuze instinct als escapisme, net als het verdovingsmiddel, maar het is een menselijke ontvluchting naar een wereld van waarden en deugden die, vrij letterlijk, te goed zijn voor deze wereld.

Hoe interessant het woord ‘opium’ in Marx’ beroemde citaat ook mag zijn, we zullen ons desondanks richten op het woord ‘religie’. Zelfs als wij, als christenen, Karl Marx’ opvattingen over religie verontrustend vinden, kunnen we tot de ontdekking komen dat onze opvatting over de definitie van ‘religie’ dichter bij de zijne ligt dan ons lief is.

∞∞∞∞

Woorden nemen nieuwe en verschillende betekenissen aan in de loop der tijd, en de wijze waarop zelfs fundamentele concepten van het menselijk leven en moraliteit begrepen worden, kunnen evolueren – of, net zo vaak, involueren. We kunnen allemaal voorbeelden bedenken waarin woorden snel veranderd zijn: Vraag de volgende keer dat je een kledingwinkel binnenstapt om een paar ‘moffen’ en kijk wat voor blik je krijgt toegeworpen.³

² Ibid.

³ Het gaat er hier om een homoniem te vinden waarvan één betekenis tegenwoordig in onbruik is geraakt. Het voorbeeld in de oorspronkelijke tekst van dit boek is het woord ‘queer’. Het woord betekende vroeger met name ‘vreemd’, maar tegenwoordig wordt het vrij direct opgevat als ‘homoseksueel/-fiel’ [nvdv].

Belangrijker zijn echter de subtiele aanpassingen, waarbij het concept waarnaar het woord verwijst nieuwe betekenissen krijgt binnen nieuwe historische en filosofische contexten.

Vanaf de Verlichting vinden de meeste gevolgrijke verschuivingen plaats ten gevolge van het losmaken van fundamentele concepten van het anker der waarheid. Voor de meeste premoderne mensen bijvoorbeeld, werd het idee van vrijheid vanzelfsprekend door morele juistheid ingeperkt: het begrip van een vrijheid om te zondigen zou onbegrijpelijk zijn – een *contradictio in terminis*. Maar nu is het idee dat vrijheid beperkt zou kunnen worden door iets wat voorbijgaat aan onze verbeelding (en misschien anderen schade berokkent, mits de ander geboren is) onbegrijpelijk geworden.

In de tijd van Karl Marx was het begrip religie op dezelfde manier losgemaakt. De meeste modernen, waaronder de meeste moderne christenen, zien echter niet in dat Marx' opvatting van religie verschilt van die van premoderne mensen. Ook al heeft er wat catechese plaatsgevonden onder zowel christenen als niet-christenen over de vervorming van 'vrijheid', we zijn allemaal ondergedompeld in een door en door moderne, liberale, en fundamenteel seculiere beschouwing van religie waartegen geen enkel verzet is georganiseerd. Dientengevolge lijkt deze beschouwing universeel en tijdloos, ondanks het feit dat het slechts sinds de laatste eeuwen op de voorgrond is getreden.

De waarheid is dat het merendeel van de moderne christenen 'religie' min of meer precies zo zouden definiëren als Karl Marx deed: een geloofssysteem dat gewoonlijk maar niet altijd betrekking heeft op het bovennatuurlijke. Op dezelfde wijze waarop eekhoorns, hamsters en prairiehonden voorbeelden zijn van een type – in het bijzonder families van de orde *Rodentia* – zo beschouwen we christendom, islam, boeddhisme als soorten van een geslacht dat 'religie' heet.

Hoewel Marx een Europa beschreef dat nog steeds door het christendom werd gedomineerd, gebruikte hij 'religie' duidelijk in deze bredere betekenis, anders zou hij 'christendom' hebben gezegd. Zoals het een goed materialist betaamt, zag Marx alle geloofssystemen die voorzagen in een balsem van niet-realisme als belemmering voor het bewustzijn van de arbeidersklasse en daarom voor de revolutie en het communisme. Religie, ongeacht inhoud, werd beschouwd als een antropologisch-sociologisch verschijnsel – een interessante gewoonte van menselijke personen en sa-